

S p e r r e f r i s t

søndag 18. juni 1972 kl. 20.00.

Statsminister Trygve Bratteli.

Tale ved Regjeringens middag i Haugesund søndag
18. juni 1972.

Vi står i kveld ved avslutningen av to tilbakeblikkets dager. De har rullet opp for oss et bilde av den fase i norsk historie da grunnlaget ble lagt for den statspolitiske realitet som heter Norges rike. Folkets historie går langt lengre tilbake, det forteller gravhauger og jordfunn om. Og sagaenes myter. Ja, vi har levet med sagaene disse dagene, lyttet til deres beretninger om den første rikskongen og hans verk. Enkelte av historiegranskningens kritiske merknader til sagaskriveren er også kommet med, og vi har fått oppleve møtet mellom kunstnere fra det 10. og 20. århundre i framføringen av de gamle kvad med tonesetting av vår tids komponister.

Og nå ved avslutningen kunne det kanskje passe å stille spørsmålet: Har denne gamle historien noe å gi oss, kan vi som folk trekke noen lærdom av slike historiske tilbakeblikk?

Hvert nytt slektledd har sin gjerning å gjøre. En kan fristes til å gripe tak i den resignerte sannhet at ingen kan ta fra en ny generasjon retten til å lære av sine egne dumheter, men samtidig presisere at hver ny generasjon ikke har plikt til å gjenta

de samme dumheter. Foreldregenerasjonen kan fortvile når unge ikke vil gi akt på fortidens lærdom. Det er likevel opp til hver ny generasjon selv å avgjøre hva den mener historien kan fortelle den.

Kanskje er det heller ikke så lett å bli enige om hvilken lærdom en skal trekke av det mylder av hendelser som ned gjennom århundrene summerer seg til et folks historie. Den gamle sogemannen og den moderne kildegranskeren har det til felles at de bare har ett par øyne å se med. Og de har begge måttet treffe et subjektivt valg når de av enkelt-hendingenes mangfold skal understreke det de finner er viktig for å tolke dem i en større sammenheng. Og det gjelder for Snorres tid som det gjelder i dag at menneskenes tenke- og følemåte er preget av deres egen samtid. Derfor ser vi ofte at historikeren i sin formulering av en svunnen tids problemer er påvirket av sin egen tids problemstillinger. Hans verk forteller kan hende like meget om tenkning og holdning i hans egen tid som den fortid han søker å gi et bilde av.

Det gjelder, tror jeg, iallfall i noen grad de skiftende tolkninger som norske historikere fra Keyser og P.A. Munch og ned til i dag har gitt av sentrale spørsmål i vår middelalderhistorie. Problemstillingene endres og tyngdepunktene for interessen forskyves. Kampen for nasjonal selvstendighet og for økt folkestyre hadde stort rom i norsk politikk og samfunnsliv i forrige århundre. Den norske staten

som var blitt til i 1814, søkte sine aner i middelalderen og sagatidens Norge. Det gjaldt å få fram det som kunne underbygge norsk selvhevdelse og understreke det nasjonale særpreg. Dette preger ledende historikere i det 19. århundre.

I dette århundre har norsk politikk vært mer samlet om de problemer som knytter seg til den økonomiske og sosiale utvikling. Historikernes interesse har også flyttet seg over til granskingen av den indre strukturen i det gamle samfunnet og de maktvilkår og levevilkår som sprang ut av disse forholdene. Hvert slektledd synes å ha et behov for å tolke fortiden i lys av sin egen tids problemer. Derfor var det bare rimelig at vi i krigsårene igjen søkte etter det i vår historie som kunne styrke vår selvhevdelse og gjennom det vår vilje til motstand mot et fremmedvelde. Men vi kan vel allerede konstatere at for dagens ungdom er en slik følelsesmessig holdning ikke selvfølgelig. Den har ikke våre forutsetninger.

Det bilde av fortiden vi har møtt i disse dagene har vært fullt av kamp og strid. Lurer har gjaldet og berserker brølt. Men likevel er det grunn til å tro at trygghet og tilstrekkelig til livets opphold var det de mange først og fremst drømte om og strevet for. Fred og gode åringer var også i følge sagaene folkets høyeste ønske. Rikskongedømme økte tryggheten, men det tok flere hundre år - mange slektledd - før det var en virkelig realitet.

Enda i det 12. århundre raste borgerkrigene, og ulike kongsemner søkte å utnytte motsetninger mellom landsdelene. De 1100 års historie om rikets enhet, har ikke fjernet slike motsetninger. Det vil likevel være oss meget fjernt å søke å løse dem med nye blodige slag ved Hafrsfjord. Vår tid har imidlertid ikke i første rekke vært preget av striden mellom distriktsmotsetninger. Oppmerksomheten har langt mer vært rettet mot sosiale og økonomiske gruppedelinger. Det er disse skiller som er grunnlaget for vår tids politiske partistruktur. Sosiale skiller og de dypt ulike levevilkår som skapte dem, har satt dype spor i norsk historie. Sagaene har ikke meget å berette om dette skjulte Norge. Men det har alltid vært der, og skillene er ikke brutt ned den dag i dag. Ut fra vår tids tankegang ligger det nær å si at ett rike og ett folk blir vi fullt ut først når slike skiller er utslettet og erstattet av rettviss fordeling av livsmuligheter og levevilkår.

Et grunntrekk i menneskenes lange historie er verd å gi akt på. Menneskene har lært seg å samarbeide og å holde fred over stadig større områder. Småkongedømmene gikk opp i en riksenhet ved den begivenhet vi feirer i dag. Det tok likevel mange generasjoner før det ble fred i landet. Så fortsatte vi gjennom århundredene med friske slagsmål med våre naboland, og tidvis også med fjernere folk. I dag er en krig mellom de nordiske land utenkelig.

Men de europeiske nasjonalkrigene har fortsatt helt inn i vår nyeste historie. Om vi handler med rimelig forstand er det avgjørende muligheter for at den siste verdenskrigen virkelig kan bli den siste. Det er vår og den neste generasjons historiske ansvar. Det vil fullende den trygghet for riket som ble innledet ved riksenheten for 1100 år siden.